

УДК 378 (075)

DOI: 10.24919/2313-2094.5/37.102649

Марія ЧЕПІЛЬ

orcid.org/0000-0002-2215-3994

МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ ІНТЕГРАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ФРАНКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

У статті розкрито основні напрями міжнародного співробітництва науковців кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Акцентовано увагу на реалізації спільних дослідницьких проектів, міжнародних грантів, підготовці спільних публікацій з проведених наукових досліджень, обміні викладачами з метою проведення занять та стажувань науковими працівниками (проведення наукових досліджень, участь у наукових конференціях).

Ключові слова: міжнародна співпраця, наукові дослідження, наукове стажування, міжнародні проекти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.

Марія ЧЕПІЛЬ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНТЕКСТ ИНТЕГРАЦИИ ПЕДАГОГОВ ФРАНКОВОГО УНИВЕРСИТЕТА В ЕВРОПЕЙСКОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО

В статье раскрыты основные направления международного сотрудничества ученых кафедры общей педагогики и дошкольного образования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко. Акцентировано внимание на реализации совместных исследовательских проектов, международных грантов, подготовке совместных публикаций по проведенным научным исследованиям, обмену преподавателями с целью проведения занятий и стажировок научными работниками (проведение научных исследований, участие в научных конференциях).

Ключевые слова: международное сотрудничество, научные исследования, научную стажировку, международные проекты, Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко.

Постановка проблеми. Головними напрямками міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів є проведення спільних наукових досліджень, участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного обміну студентами, аспірантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів, участь у міжнародних освітніх та наукових програмах, спільна видавнича діяльність, надання послуг, пов'язаних зі здобуттям вищої та післядипломної освіти іноземним громадянам в Україні та відрядження за кордон науково-педагогічних кадрів для викладацької та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України, а також прямих договорів вищих навчальних закладів з іноземними партнерами.

Відповідно до положень, укладених міжурядових і міжвідомчих угод, програм і протоколів з метою налагодження і розвитку прямого співробітництва вищі навчальні заклади України уклали сотні угод про співпрацю з іноземними партнерами. На європейському рівні забезпечення якості освіти передбачає розроблення погоджених стандартів, процедур і керівних принципів. На національному – оцінювання програм навчання і вищих навчальних закладів загалом; створення системи акредитації, атестації; міжнародне партнерство, співробітництво і створення мережі агентств, які займаються оцінюванням якості вищої освіти. Кардинальних змін зазнала парадигма європейської вищої освіти. Відбувається перехід у навчанні від формату «teaching» (навчаємо) до формату «learning» (вчимося). Нині вже не студента навчають, а він сам навчається упродовж усього життя, а викладачі лише допомагають йому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні відбуваються реформи у сфері вищої педагогічної освіти з метою модернізації її змісту, вдосконалення підготовки вчителів, адаптації педагогічної освіти до вимог ринку праці та світових реалій. Педагогічна освіта виступає як невід'ємна частина вищої освіти і науки (Л. Пуховська). Н. Авшенюк виокремлює ціннісний, змістовий, технологічний та організаційний рівні. О. Іванова розкриває фактори інтеграції вишів Білорусі в європейський освітній простір [2]. Діяльність науково-педагогічних працівників знайшла висвітлення у публікаціях українських науковців (С. Вітвицька, С. Золотухіна, О. Кобрій, В. Лозова, Л. Семашко, М. Чепіль), де міжнародна співпраця частково відображена. Це й спонукало автора до формулювання **мети статті** – розкрити зміст міжнародної співпраці науково-педагогічних працівників кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні зв'язки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка охоплюють такі країни, як Польща, Австрія, Німеччина, США, Камерун, Білорусь,

Росія, Бельгія, Японія, Китай та Азербайджан; підписано 49 міжнародних угод. Науково-педагогічні працівники соціально-гуманітарного факультету, кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти беруть активну участь у міжнародному співробітництві, що сприяє приведенню системи української освіти до європейських стандартів, надає їй особливого значення. Викладачі кафедри активно співпрацюють з низкою престижних міжнародних освітніх фондів, програм, з багатьма іноземними вищими навчальними закладами Польщі, Австрії, Білорусії, Німеччини, Бельгії та ін. [1].

Налагоджена співпраця з польськими (Жешувський університет, Університет Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Університет імені Адама Міцкевича у Познані, Природничо-гуманітарний університет у Седльцах, Академія спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, Люблінський католицький університет, Вища школа економіки та інновації у Любліні), австрійськими (Інсбрукський університет, Віденський педагогічний інститут), білоруськими (Брестський державний університет ім. О. Пушкіна, Барановицький державний університет) вишами. Викладачі кафедри співпрацюють з Німецьким товариством Я.А. Коменського (м. Берлін), міжнародним товариством *Montessori Research Europe* (Mo.Re), координатором якого в Україні є М. Чепіль.

Основними напрямками міжнародного співробітництва професорсько-викладацького складу кафедри є: проведення міжнародних конференцій і семінарів, наукових і науково-методичних досліджень; підготовка спільних публікацій; обмін науковими працівниками (проведення наукових досліджень, участь у наукових конференціях); реалізація спільних дослідницьких проектів, у тому числі міжнародних грантів; розповсюдження інноваційних напрямів навчання; обмін викладачами з метою проведення занять і стажувань; спільна діяльність щодо пошуку механізмів з розв'язання проблем у навчально-методичній і науково-дослідницькій роботі; обмін досвідом організації навчально-виховного процесу, навчально-методичною літературою; робота у наукових радах із захисту дисертацій; робота у комісіях з напрямів співпраці із зарубіжними закладами; обмін студентами (участь у навчанні, практиках, студентських наукових конференціях).

Співпраця з науковцями вищих навчальних закладів торкається історії освіти і виховання, формування національної ідентичності, теорії та методики виховання, проблем порівняльної педагогіки. Викладачі є членами оргкомітетів, укладачами та редакторами спільно підготовлених і проведених конференцій та матеріалів. Тематика їх різноманітна, інколи циклічна.

З 2004 р. науково-дослідницька діяльність викладачів пов'язана з кафедрою історії виховання і порівняльної педагогіки Університету Марії Кюрі-Склодовської у Любліні. Результати співпраці вилилися у формі

проектів і публікацій, проведенні спільних конференцій, наукових стажувань тощо. Серед них – реалізація міжнародного проекту наукових досліджень кафедри «Біографічний словник педагогів Польщі і України», «Марія Монтессорі – педагог століття» (їх результати опубліковані українською, польською та англійською мовами), робота у редакційній колегії педагогічних щорічників «Lubelski Rocznik Pedagogiczny», «Annales», «Studia Kulturowo-Edukacyjne», участь у засіданнях наукових семінарів і науковій раді Інституту педагогіки, у підготовці і виданні збірників наукових праць, дописувачами яких є працівники кафедри й університету. Прочитано цикл лекцій «Українська педагогіка в іменах», «Сучасні напрями в педагогіці» для магістрів та аспірантів університету.

Упродовж означеного періоду підготовлено 12 збірників наукових праць, 4 монографії англійською, польською, російською та українською мовами. Проведені дослідження у межах спільних проектів знайшли висвітлення на сторінках наукових видань, редакторами яких є науковці обох країн:

– «Europejska wspólna przestrzeń edukacyjna a przeobrażenia oświatowe w Polsce i na Ukrainie (1989 – 2006): Nadzieje i zagrożenie» (М. Чепіль, Р. Куха), Дрогобич – Люблін, 2006;

– «Опіка і виховання дітей: історія і сучасність» (М. Чепіль), Дрогобич, 2010;

– *Wychowanie dzieci i młodzieży w społeczeństwie demokratycznym (na przykładzie Polski i Ukrainy)*» (М. Чепіль, В. Петрик, М.А. Страдовські), Варшава, 2013;

– «Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтеграційних процесів» (М. Чепіль, Р. Бера), Дрогобич, 2013;

– «Preparation of pedagogue to the educational work with children and youth in Ukraine» (М. Чепіль, О. Карпенко, В. Петрик), Варшава, 2013;

– «Topical issues of future teachers' training in Ukraine» (М. Чепіль, О. Карпенко, Й. Конашевська), Люблін, 2014;

– *Teacher education in Ukraine: historical experience and modern challenges*» (М. Чепіль, О. Карпенко, Й. Конашевська), Люблін, 2014;

– «Challenges of contemporary education – theoretical and empirical contexts» (А. Каньос, А. Дудак, О. Карпенко), Дрогобич, 2014;

– «Janusz Korczak – przyjaciel dzieci. W nurcie rozważań pedagogicznych» (М. Чепіль, Р. Беднаж-Гжибек, М. Хайковська), Люблін, 2015;

– «Around the care and upbringing of pedagogical reflection» (О. Карпенко, Т. Парчевська), Дрогобич, 2015;

– *In the Sphere of Education and Artistic Work* (редактори Марія Чепіль, Анна Жуковська, Ореста Карпенко), Дрогобич, 2016;

– «Life and heart devoted to children: Yanush Korchak (1878 – 1942) and Vasyl Sukhomlynsky (1918 – 1970) are unforgettable» (М. Чепіль, О. Карпенко, В. Петрик), Варшава, 2017 [5].

Видання включають статті українських і польських науковців, висвітлюють проблеми підготовки педагога до виховної роботи з дітьми та молоддю, мають на меті ознайомлення зі світоглядно-філософськими аспектами професійної підготовки педагога, психологічними особливостями професійної ідентичності майбутніх педагогів, формуванням ціннісної сфери майбутнього педагога і соціальної відповідальності вчителя у педагогічній теорії та практиці, міжкультурної компетенції майбутніх вчителів у контексті глобалізації освітнього простору.

Зацікавлення дослідницькою тематикою українських колег спонукало до пошуку різних шляхів їх оприлюднення за кордоном. За пропозицією Люблінського наукового товариства і завдяки фінансовій підтримці Університету Марії-Кюрі Склодовської стало можливим видання монографії польською мовою «*Ciernistą drogą: Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848 – 1939)*», яка присвячена проблемам національного виховання української молоді. Згодом появились рецензії у науковій пресі Польщі, як і на інші видання монографій викладачів кафедри [7].

Науковці кафедри беруть участь у підготовці спільних міжнародних видань з колегами структурними підрозділами університету. Членами редколегії інтердисциплінарного наукового щорічника «Пограниччя: Польща-Україні», засновниками та видавцями якого є наш університет й Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, є О.В. Квас і М.П. Пантюк (з 2013 р.).

Успішно завершено виконання міжнародного українсько-польського наукового проекту «Професійна кар'єра випускників педагогічних спеціальностей Польщі та України», який на конкурсній основі отримав фінансування у Польщі. Автори проекту – доктор Й. Вежейська з Університету Марії Кюрі-Склодовської, к.п.н., доцент О. Карпенко з нашого університету. Результати спільного наукового дослідження представлено на VI Українсько-Польському науковому форумі «Освіта для сучасності» (14 – 16 вересня 2015 р., Національна академія педагогічних наук України), міжнародних наукових конференціях «Підготовка конкурентоспособного спеціаліста в современных условиях» (27 – 28 жовтня 2015 р., м. Брест), «Psychopedagogiczne problemy edukacji i funkcjonowania człowieka – teoria i praktyka» (26 – 27 листопада 2015 р., м. Люблін).

Результати дослідження знайшли висвітлення у монографії «*Wizja kariery zawodowej młodzieży polskiej i ukraińskiej kończącej studia pedagogiczne*» [8]. Монографія складається з шести розділів, присвячених студентській молоді Польщі та України, яка завершує навчання в університеті

на педагогічних спеціальностях. Чітке визначення наукового апарату, аналіз зібраного матеріалу дав змогу авторам представити бачення майбутньої кар'єри польських й українських студентів. Автори поставили перед собою амбітне завдання, відповідь на яке в найзагальніших рисах пов'язана з життєвими планами випускників й істотно визначається суб'єктивними (ціннісно-сміслова сфера життя, цінність праці в житті людини, професійні компетенції, майбутня професійна діяльність, яку досить важко переоцінити як фактор мотивації людської діяльності) й об'єктивними факторами, пов'язаними із ситуацією на ринку праці в Польщі та Україні.

Автори, зазначаючи важливість теми дослідження, зауважують, що існують відмінності в країні зі стабільною ситуацією на ринку праці, яка є членом ЄС, що дає можливість молодим людям реалізувати кар'єру на міжнародному рівні, так і в країні, яка прагне до ЄС. Порівняльний аналіз між польськими й українськими студентами уможливив враховувати національний і суспільно-культурний контекст, що тим самим підкреслює пізнавальну цінність й прикладний характер представлених результатів і їх констатація.

Упродовж десяти років триває обмін науковими і навчально-методичними дослідженнями між педагогами франкового університету і Брестського державного університету ім. О.С. Пушкіна. Чисельною є група наших колег на міжнародних науково-практичних конференціях «Порівняльна педагогіка в умовах міжнародної співпраці та європейської інтеграції» (4 – 5 лютого 2010; 19 – 20 травня 2011; 16 – 17 травня 2013, 15 – 16 травня 2015). За результатами роботи конференцій опубліковано 7 збірників наукових праць [5], монографію «Модернизация образования в современном мире: традиции и инновации» [3].

Результати науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (державний реєстраційний номер 0113U001233), кафедри педагогіки Брестського університету ім. О. Пушкіна (Білорусь), що відповідає умовам спільних дослідницьких студій між цими університетами, презентує підготовлена науковцями України і Білорусі колективна монографія «**Формування цінностей особистості: теорія та практика**» (2016), метою якої є систематизація теоретичних положень, узагальнення організаційно-методичних аспектів та обґрунтування умов формування цінностей особистості у педагогічній теорії та практиці України та Білорусі. На основі вивчення та узагальнення українського та білоруського досвіду, функціонування різних типів навчальних закладів здійснено ретроспективний аналіз формування цінностей особистості; запропоновано педагогічний інструментарій формування цінностей сучасної особистості, модель підготовки майбутніх педа-

гогів у вищих навчальних закладах України до навчально-виховної роботи, що забезпечить реалізацію діяльнісного підходу у педагогічному процесі; визначено основні підходи і передумови до формування ціннісних орієнтацій у дітей та молоді; розкрито шляхи та механізми вдосконалення роботи з формування цінностей особистості у вищих педагогічних навчальних закладах III – IV рівнів акредитації; узагальнено передовий педагогічний досвід щодо використання інноваційних підходів у формуванні цінностей особистості дітей дошкільного віку [4].

Аспіранти та викладачі кафедри беруть участь у міжнародних проєктах, стипендіальних програмах і грантах. Їхні зусилля скеровані на підготовку проєктів та участь талановитої молоді в отриманні міжнародних стипендіальних програм. Загалом упродовж останніх років тринадцять осіб з кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти отримали міжнародні стипендії, брали участь у міжнародних проєктах і наукових стажуваннях. Молоді науковці (аспіранти А. Возняк, А. Федорович, Н. Скварок, А. Погоріла, О. Карпенко, докторантка О. Квас) упродовж 2006 – 2012 рр. отримали урядову стипендію Польського комітету ЮНЕСКО для виконання наукового дослідження в Академії спеціальної педагогіки ім. М. Гжегожевської (м. Варшава) [6, с. 87].

Перспективним напрямом міжнародної співпраці з вищими навчальними закладами Австрії є виконання освітніх програм. Двічі перебувала на навчанні за міжнародною магістерською програмою обміну студентів «Erasmus» у Вищій педагогічній школі м. Відень (з вересня 2009 до червня 2010) для написання магістерської роботи О. Карпенко. Згодом, будучи уже аспіранткою, поданий нею науковий проєкт на виконання теми наукового дослідження отримав схвальну підтримку, і їй призначено стипендію Фонду стипендій Австрійської Республіки для аспірантів в Університеті ім. Леопольда Франценса м. Іннсбрук. За сприянням професора П. Штегера молодому науковцеві вдалося налагодити наукові контакти із провідними вченими – професором Йозефом Крістіаном Айгнером (Австрія), професором Інґрід Мітте з Університету ім. Юстуса Лібіха м. Гіссен (Німеччина), з директором СОС-дитячого містечка м. Імст Вернером Шраером (Австрія).

Викладачі кафедри беруть участь у розробці гуманітарних проєктів. По-різному складається їхня доля. Уперше підтримку і визнання отримав поданий у 2012/3 н.р. науковий проєкт у галузі «суспільні науки». Йдеться про участь у конкурсі на отримання стипендії Лейна Кіркланда, в якому взяли участь 313 кандидатів, зокрема 192 особи з України. Рішенням Польсько-Американської Комісії Фулбрайта для реалізації науково-дослідницького проєкту стипендію ім. Лейна Кіркланда на 2013/4 н. р. отримали 47 осіб з дев'яти країн, серед них – доцент кафедри О. Карпенко.

Базовим навчальним закладом призначено Університет імені Адама Міцкевича у Познані.

Величезні зусилля зі сторони ректорату і кафедри прикладено до організації і проходження стажування за кордоном, обмін науковцями. У 2014 р. пройшли стажування на кафедрі дошкільної освіти в Інституті педагогіки Університету Марії Кюрі-Склодовської доценти І. Паласевич, О. Карпенко, А. Федорович, у 2015 – Н. Дудник. Програмою стажування передбачено вивчення досвіду підготовки спеціалістів для дошкільних навчальних закладів, ознайомлення з педагогічними технологіями, організацією педагогічної практики. Сподіваємося, що їхні задуми будуть втілені у підготовку фахівців для сфери дошкільної освіти в нашому університеті. Найближчим часом планується обмін студентами цієї спеціальності.

Наукове стажування на кафедрі загальної педагогіки та дошкільної освіти пройшли науковці з Університету Марії Кюрі Склодовської в Любліні: заступники декана факультету педагогіки та психології ад'юнкт Е. Сажинська (2012), М. Кусьпіт (2015), А. Дудак (2016), ад'юнкт кафедри андрагогіки Й. Конашевська (2014), ад'юнкт кафедри теорії виховання Б. Каліновська-Вітек (2014), доктор, ад'юнкт кафедри історії виховання та порівняльної педагогіки Р. Беднаж-Гжибек (2015), доктор, ад'юнкт кафедри міжкультурної освіти М. Окраса (2015), доктор габілітована, професор, зав. кафедри соціальної роботи А. Каньос (2015), доктор габілітована, професор кафедри педагогіки праці і андрагогіки К. Клімковська (2016), доктор, ад'юнкт кафедри педагогіки праці і андрагогіки Г. Санецькі (2016), доктор ад'юнкт кафедри соціальної роботи Р. Франчак (2016), доктор, ад'юнкт кафедри історії виховання та порівняльної педагогіки М. Хайковська (2016), доктор, ад'юнкт кафедри педевтології і едукатії здоров'я А. Вятровська (2016).

У 2016 р. на стажуванні перебували доктор габілітована, професор Польської академії наук у Кракові Е. Дановська, доктор, ад'юнкт Інституту журналістики та інформації Університету Яна Кохановського у Кельцах І. Красінська.

Висновки. В останні роки розширюється міжнародне співробітництво викладачів кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка і споріднених кафедр європейських університетів, формуються тісні зв'язки між вищими навчальними закладами. Основними напрямками міжнародного співробітництва є: спільна діяльність у науково-дослідницькій роботі; обмін науковими працівниками (проведення наукових досліджень, участь у наукових конференціях); підготовка спільних публікацій з проведених наукових досліджень; реалізація спільних дослідницьких проектів, в тому числі міжнародних грантів.

Перспективними напрямками наукових розвідок є дослідження таких **напрямів міжнародного співробітництва**: організація навчального процесу і обмін навчальними програмами з подібних спеціальностей, навчально-методичною літературою; інноваційні напрями навчання; розробка та узгодження програм підготовки магістрів у рамках обмінів.

Література

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / ред. рада вид. : В.Г. Кремень (гол.) [та ін.] ; ред. кол. тому Н. Скотна (гол.) [та ін.]. – К. : Знання України, 2012. – 267 с.

2. Іванова О. Фактори інтеграції вишів Білорусі в європейській освітній простір: теорія і досвід / О. Іванова // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. – Випуск 1/33. – С. 39–47.

3. Модернизация образования в современном мире: традиции и инновации : монография / В.А. Степанович [и др.] ; Брест. гос. ун-т им. А.С. Пушкина. – Брест : БрГУ, 2015. – 245 с.

4. Формування цінностей особистості: теорія і практика : монографія / за заг. ред. Марії Чепіль. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. – 374 с.

5. Чепіль М. Освіта і виховання у дослідженнях науковців кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (1991 – 2014) : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Марія Чепіль. – Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. – 160 с. (10 др. арк.). – (Серія «Педагогіка в іменах». Вип. 5).

6. Чепіль М. Педагоги творять майбутнє : нарис про кафедру загальної педагогіки та дошкільної освіти / Марія Чепіль // Серія «Педагогіка в іменах». Вип. 4. – Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. – 284 с.

7. Chepil M. Ciernistą drogą : Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848 – 1939) : monografia / Mariya Chepil. – Lublin : Lubelskie Towarzystwo Naukowe, 2011. – 444 s.

8. Werzejska J., Karpenko O. Wizja kariery zawodowej młodzieży polskiej i ukraińskiej kończącej studia pedagogiczne / Joanna Werzejska, Oresta Karpenko. – Kraków : Impuls, 2015. – 264 s.

References

1. Kremen V.H. (red.), Vyshcha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia, sohodennia ta perspektyvy rozvytku (*Higher Pedagogical Education of Ukraine: history, present and prospects*), Kyiv, 2012, 267 p. [in Ukrainian]

2. Ivanova O. Faktory intehratsii vyshiv Bilorusi v yevropeyskyi osvittii prostir: teoriia i dosvid (*Factors Integration universities of Belarus in the European educa-*

tional space: theory and practice), *Liudynoznavchi studii. Seriiia «Pedahohika»*, Drohobych, 2016, Vyp. 1/33, pp. 39–47. [in Ukrainian]

3. Stepanovich V.A. *Modernizatsiya obrazovaniya v sovremennom mire: traditsii i innovatsii (Education modernization in modern world: traditions and innovations)*, Brest, 2015, 245 p. [in Russian]

4. Chepil M. (red.), *Formuvannia tsinnosti osobystosti: teoriia i praktyka (Personal values formation: theory and practice)*, Drohobych, 2016, 374 p. [in Ukrainian]

5. Chepil M. *Osvita i vykhovannia u doslidzhenniakh naukovtsiv kafedry zahalnoi pedahohiky ta doshkilnoi osvity Drohobytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka (1991 – 2014) (Education and upbringing in the scientists' researches of Education and Preschool Education Department of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (1991 – 2014))*, Seriiia «Pedahohika v imenakh», Vyp. 5, Drohobych, 2015, 160 p. [in Ukrainian]

6. Chepil M. *Pedahohy tvoriat maibutnie : narys pro kafedru zahalnoi pedahohiky ta doshkilnoi osvity (Teachers create the future: sketch of Education and Preschool Education Department)*, Seriiia «Pedahohika v imenakh», Vyp. 4, Drohobych, 2014, 284 p. [in Ukrainian]

7. Chepil M. *Ciernistą drogą: Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848 – 1939)*, Lublin, 2011, 444 p. [in Polish]

8. Werzejska J., Karpenko O. *Wizja kariery zawodowej młodzieży polskiej i ukraińskiej kończącej studia pedagogiczne*, Kraków, 2015, 264 p. [in Polish]

Одержано 02.03.2017